

**ЯНКІВ М. УКРАЇНА І ПОЛЬЩА: СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО В СИСТЕМІ
ГЕОПОЛІТИЧНИХ КООРДИНАТ (ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ І
СЕКТОРАЛЬНИЙ АНАЛІЗ): МОНОГРАФІЯ / М. ЯНКІВ. – ЛЬВІВ: СВІТ, 2011. –
384 С.**

Минулого року Українська держава відзначала 20-річчя незалежності. Політики, політологи, історики, економісти та просто пересічні громадяни аналізувати досягнення і втрати, потреби, пріоритети, принципи, напрямки розвитку молодій державі і шляхи їх реалізації. Розмірковували над тим, чи відбулась Україна, країна з древніми коренями і хоч перерваною, та давньою державотворчою традицією.

Вдивляючись у дзеркало 20-ти річного буття незалежної України безумовно бачимо, що ці роки заклали основу. Державотворчий процес розгортався на різних рівнях, знаходив вияв у подіях історичного значення. Крок за кроком – проголошення незалежності, вихід на міжнародну арену, налагодження відносин, пошуки нових форм, переосмислення перспектив.

Необхідність встановлення та розвитку двосторонніх відносин з державами світу, налагодження співпраці з регіональними та міжнародними організаціями започаткувало процес утвердження України, як суб'єкта міжнародних відносин та відокремлення груп держав й організацій, розвиток стосунків з якими став декларуватися в Україні як найбільш пріоритетний. У цьому контексті особливого значення набуває українсько-польське співробітництво. Українсько-польські відносини є прикладом толерантності й виваженості. Обидві країни спромоглися віднайти формулу подолання негативних стереотипів і нашарувань, що склалися впродовж століть, толерантно поставилися до політичних устремлінь. При цьому, попри важкий тягар історичних образ та історичної пам'яті, вибудували міждержавні відносини на засадах міжнародного права, поважаючи суверенітет і територіальну цілісність. Тим самим піднесли відносини до рівня стратегічного партнерства.

Історія становлення і розвитку українсько-польських відносин займає помітне місце у вітчизняній та польській історіографії. Наукова історична думка поступово нагромаджує потенціал вивчення зовнішньополітичного, внутрішньополітичного, соціально-економічного розвитку Польщі й України в час становлення польської та української національної державності в кінці ХХ – на початку ХХІ століття, формування і розвитку двосторонніх відносин. Зауважимо, що сьогодні існує чимало публікацій, в яких висвітлюються ці питання. Проте, існуючі на сьогоднішній день праці, присвячені українсько-польським взаєминам, розкривають далеко не усі аспекти такої взаємодії. Це пояснюється незначною віддаленістю у часі, незавершеністю процесу, варіативністю відносин. Первинні оцінки втрачають своє значення, тому виникає необхідність подальшого ґрунтовного, цілісного і об'єктивного дослідження. Серед значної кількості праць українських вчених, які висвітлювали проблему становлення і розвитку українсько-польських відносин на новітньому історичному етапі, виділимо монографію доктора економічних наук, професора, академіка Академії наук вищої школи України Мирона Дмитровича Янківця "Україна і Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат (політико-економічний і секторальний аналіз)".

У монографії висвітлюються проблеми формування стратегічного партнерства між Україною та Польщею, аналізуються історичні аспекти становлення українсько-польських взаємовідносин у політичній площині та в економічній сфері, досліджуються секторальні аспекти двосторонніх стосунків на предмет їх відповідальності задекларованим цілям стратегічного партнерства.

У практиці зовнішньої політики України протягом останніх років, як справедливо відзначає автор монографії, "багато уваги приділяють розвитку стратегічного партнерства.

До числа стратегічних партнерів зарахована велика кількість держав, з якими Україна підтримує тісні двосторонні зв'язки, серед них зокрема, і країни-сусіди – Польща, Росія, Угорщина, Словаччина та ін. Однак, упродовж усього періоду незалежності нашої держави польський вектор в українській зовнішній політиці залишається одним із найважливіших” (с. 10).

Монографія, як зазначається у вступі, “присвячена пошуку та обґрунтуванню відповідей на найактуальніші питання часу, пов'язані із специфікою та проблемами формування українсько-польського стратегічного партнерства. В ній здійснена спроба проаналізувати реальний рівень досягнутої глибини двостороннього співробітництва між державами у різних площинах і сферах їх взаємодії” (с. 12).

Дійсно, аналіз сучасних українсько-польських відносин і визначення суті стратегічного партнерства України та Польщі, його основних ознак, оцінка відповідності нинішнього стану двосторонніх відносин рівню стратегічного партнерства та пошук шляхів підвищення ефективності співпраці з таким стратегічним партнером, як Польща, що стало метою праці, є безумовно актуальним завданням вітчизняної історіографії.

Можна погодитись з думкою автора про те, що якщо стратегічне партнерство оголошено на політичному рівні, то воно має бути ефективним у всіх аспектах і результати співпраці повинні відчувати не лише державно-політичні еліти обох держав, але й суб'єкти економічної діяльності, місцеві громади та пересічні мешканці.

Структурно видання складається із п'яти змістовно пов'язаних за проблемно-хронологічним принципом між собою розділів. Перший розділ монографії “Методологічні засади формування стратегічного партнерства держав у сучасних політико-економічних умовах” присвячений теоретичному обґрунтуванню категорії стратегічного партнерства з політичної, економічної та суспільно-психологічної точок зору. В ньому аналізуються здобутки вітчизняної та зарубіжної історіографії, а також погляди відомих політиків, громадських і державних діячів та економістів на проблему стратегічного партнерства у сучасному світі. Дослідник цілком правильно зазначає, що протягом останніх двадцяти років, за той період, що минув з моменту здобуття Україною незалежності, у зовнішній політиці нашої держави активно декларується використання інструменту стратегічного партнерства. Так, протягом цього часу до числа стратегічних партнерів України, у той чи інший спосіб, було віднесено майже два десятки держав. При цьому характер і рівень розвитку політичних взаємовідносин, економічних взаємозв'язків та інституційно-правове забезпечення двосторонніх стосунків з кожною з них суттєво відрізняються між собою. Все це змушує більш ретельно та виважено підійти до окреслення категорії стратегічного партнерства в її політичному сенсі, визначивши його основні категорії та характерні риси, а також запропонувати низку положень, що дадуть змогу ефективніше застосовувати стратегічне партнерство як інструмент зовнішньої політики нашої держави (с. 14).

Учений, узагальнюючи існуючі тлумачення стратегічного партнерства, дає власне визначення змісту стратегічного партнерства, а також виділяє основні чинники, що визначають суть стратегічного партнерства. Зокрема, до найважливіших відносить: високий ступінь співробітництва і довіри; прозорість відносин; різноплановість партнерства; координація зовнішньополітичних кроків у всіх ключових напрямках світових і двосторонніх проблем розвитку; характер відносин з країною партнером як самодостатня величина, що не піддається міжнародним кон'юктурним змінам; обов'язкова довготривалість відносин, оскільки вона містить комплекс політичних і військових гарантій (с. 24).

У другому розділі здійснюється оцінка найближчої історичної спадщини українсько-польських відносин в еволюційному контексті. Особлива увага приділяється виявленню ключових чинників, які впливали на розвиток двостороннього співробітництва на різних історичних етапах: у період українсько-польської співпраці в межах Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ), протягом першого десятиріччя після здобуття Україною Незалежності, а також входження Польщі до ЄС.

Формування українсько-польського стратегічного партнерства не відбувається з чистого аркуша, а має історичне підґрунтя і тривалу еволюцію двосторонніх стосунків. Вивчаючи підвалини українсько-польського співробітництва, автор значну увагу приділяє дослідженню періоду участі обох держав у роботі Ради економічної Взаємодопомоги (середина – друга половина ХХ ст.). Саме в цей період, на думку науковця, відбулося формування господарського підґрунтя сучасних українсько-польських відносин (с. 48).

Окрім того, у другій половині ХХ ст. активно відбувалося облаштування українсько-польського кордону та розвивалася відповідна прикордонна інфраструктура, значною мірою збережена дотепер, а також проходило становлення основних елементів транскордонного співробітництва між Україною та Польщею (с. 49).

Цілком слушною є думка автора про те, що ідейне зближення українського і польського інтелектуальних середовищ, що діяли в еміграції у другій половині ХХ ст. стало однією з головних причин безконфліктного розвитку двосторонніх стосунків України й Польщі та їхньої стрімкої динаміки після 1991 р. (с. 52). Дійсно, під тиском комуністичної влади представники польської та української опозиційної комуністичному ладу еліти почали позбуватись упереджень, викликаних українсько-польськими протиріччями в минулому та об'єднались для досягнення спільної мети – незалежності України та Польщі. Прогресивні польські емігранти-опозиціонери комуністичної влади, такі, як Є. Гедройц, Ю. Мерошевський, Я. Куронь, Л. Мочульський, стали на позиції відстоювання права українців (як, зрештою, і білорусів та литовців) на самовизначення та створення незалежної держави, що в майбутньому дало позитивні результати.

Саме під впливом боротьби з комуністичним режимом українська та польська еміграція відійшли від конфронтаційної доктрини, зосередивши свою увагу насамперед на об'єднанні зусиль у боротьбі з спільним ворогом в особі тоталітаризму. Ідея діалогу і співпраці переломлювала давні конфлікти і здобувала прихильників в еміграції, а звідти згодом проникла через бар'єри кордонів на Схід. Зерно, посіяне “Культурою” в часи комуністичного поневолення на польському політичному ґрунті, дало незабаром плоди у широких верствах опозиції, а після падіння комунізму і радянської імперії стало основою політики порозуміння і співпраці між незалежною Польщею і Україною.

Розкриваючи особливості розвитку українсько-польського співробітництва після здобуття Україною незалежності, проф. Янків аналізує основні події, договірно-правову основу співпраці, виділяє чинники, які сприяли стрімкому розвитку двосторонніх стосунків після здобуття нашою державою незалежності. Зокрема, до сприятливих, які визначили стрімкий розвиток двосторонніх стосунків між Польщею та Україною, він відносить:

- глибоку кризу російських державних структур і короткотерміновий прозахідний” курс у зовнішній політиці Росії, що відсунуло на другий план проблему формування нової системи взаємовідносин з колишніми радянськими республіками;
- успішність політики “двоколіїності” та швидке визнання Польщею незалежності України;
- своєрідну політичну безвихідь, в якій опинилась тогочасна Україна, що змушувало її до активного пошуку зацікавлених в її незалежності зовнішніх партнерів;
- суб'єктивний чинник в особі “пропольської” налаштованості президента Кравчука;
- дезорієнтацію західних політичних середовищ;
- спільні стратегічні цілі України та Польщі, пов'язані з необхідністю подолання спадщини тоталітаризму та повернення у русло європейського цивілізаційного дискурсу;
- спільні ідеологічні корені формування політики державної незалежності, ґрунтованої на засадах добросусідських стосунків і нівелюванні тих історичних конфліктів, що спричинили до загострення українсько-польських стосунків протягом першої половини ХХ ст.

- приблизно однакові стартові економічні мови та проблеми обох країн на етапі відходу від адміністративно-планової економіки та впровадження ринкових принципів господарювання (с. 69).

Чимало уваги дослідник приділяє висвітленню характеру двосторонніх стосунків між Україною та Польщею в умовах підготовки до вступу та членства Польщі в ЄС. Також автор з'ясовує причини, виявляє негативні впливи на реалізацію євроінтеграційної стратегії України та позицію Польщі. Зокрема стверджує, що “після 2004 року стратегічне партнерство між Україною та Польщею набуло принципово нового статусу. Воно більше не могло здійснюватись достатньо успішно без узгодження з пріоритетами зовнішньої політики ЄС щодо України. Саме тому невиконання нашою державою своїх зобов'язань перед ЄС автоматично означало виникнення бар'єрів на шляху українсько-польського співробітництва” (с. 85).

Проблематика третього розділу концентрується навколо аналізу політико-економічних аспектів прикладного співробітництва України та Польщі на предмет його відповідності критеріям стратегічного партнерства. На цій основі автор визначає пріоритетні сфери поглиблення двосторонніх стосунків між обома державами на короткотерміновий період і в довгостроковій перспективі. Дослідник акцентує увагу на діяльності інститутів громадянського суспільства, спрямованих на поглиблення українсько-польського стратегічного партнерства. На його переконання “громадянський сектор мусить взяти на себе дорадчу функцію для своєчасного і повного інформування владних інституцій про пріоритетні напрямки розвитку українсько-польського співробітництва у різних сферах суспільно-політичного та економічного життя, одночасно вказуючи їм на ті гострі кути і потенційні проблеми, які потрібно нівелювати в коротко- та середньостроковій перспективі” (с. 102).

Четвертий розділ монографії присвячений аналізу особливостей розвитку двосторонніх стосунків між Україною та Польщею в секторальному розрізі. В ньому досліджуються особливості взаємовідносин обох держав у галузі енергетики і транзиту енергоресурсів, військово-політичній сфері, науково-освітньому, соціально-культурному, транскордонному та міжрегіональному співробітництві.

Окресленню напрямків, форм активізації українсько-польського стратегічного партнерства та засобів його наповнення реальним змістом присвячений п'ятий розділ роботи, в якому висвітлено авторський погляд на проблему формування стратегічного партнерства України та Польщі в XXI ст. В цьому розділі ключовою є теза про те, що глобалізаційні процеси та геополітичні зміни планетарного і континентального масштабу ставлять перед Україною та Польщею низку нових викликів і завдань, пов'язаних зі збереженням високого динамізму двосторонніх стосунків, досягнутого в попередні роки, та подальшого наповнення реальним змістом доктрини стратегічного партнерства. У цьому сенсі першочергового значення набуває визначення пріоритетів українсько-польського співробітництва в контексті геополітичних конфігурацій, що формуються на початку нового тисячоліття і відіграватимуть ключову роль у глобальній політиці XXI ст. (с. 230) Дослідник компетентно доводить, що збереження нинішньої ситуації, коли стратегічними партнерами України, у той чи інший спосіб, визначено понад 20 держав світу, а стосунки з кожною із них суттєво диференціюються між собою, як за рівнем політичної інтенсивності, так і за глибиною взаємопов'язаності економік, не дає змоги українській державі достатньо ефективно використовувати інструмент стратегічного партнерства з метою реалізації своїх національних інтересів. На думку автора, доктрина стратегічного партнерства України повинна застосовуватись до обмеженого кола держав, насамперед таких, як США, Росія, Польща, Німеччина, Азербайджан тощо. З низкою держав з числа нинішніх стратегічних партнерів необхідно розвивати добросусідські або просто дружні відносини (с. 232).

Розглядаючи пріоритети українсько-польського стратегічного партнерства в сучасній системі геополітичних координат, автор першочергову роль звертає на ті стратегічні політичні альянси, в яких Україна та Польща зможуть найбільш повно та ефективно

реалізовувати власні національні інтереси. Насамперед, він виділяє перспективу ефективної взаємодії України та Польщі в рамках Балто-чорноморсько-каспійського геополітичного простору як чинника підвищення впливовості обох держав і з огляду на його глобальну політичну значимість, а також на ту роль, яку відіграють окремі країни цього поясу в сучасному світі (с. 233).

Враховуючи важливість поєднання безпекових та економічних складових розвитку й реалізації стратегічних інтересів України та Польщі, особливу увагу науковець привертає до співробітництва обох держав в глобальній системі міжнародних взаємовідносин, представленими ключовими політичними центрами світу: США, ЄС та Росією. На думку автора, завдяки такій різноаспектній впливовості України та Польщі їхнє співробітництво стає надзвичайно важливим з огляду на зближення інтересів ключових гравців світової арени і зростання рівня безпеки на європейському континенті та й у світі загалом. Але для успішного виконання цієї функції Україна спочатку повинна перейняти польський досвід імплементації європейських цінностей, з тим, щоб у майбутньому ретранслювати його в напрямі Росії (с. 235).

На основі проведеного дослідження автор зробив ґрунтовні узагальнення та висновки, вніс пропозиції щодо наповнення відносин України з Польщею практичним змістом. Загалом зміст монографії сформований таким чином, щоб читач міг відчувати найгостріші проблеми українсько-польських стосунків на сучасному етапі євроінтеграції, усвідомивши глибинні причини та історичні аспекти їхнього виникнення. Водночас основна увага зосереджена на виявленні існуючих резервів і ресурсів взаємного розвитку України та Польщі в глобальній економіці сьогодення і пошуку гідного місця обох держав на політичній карті об'єднаної Європи.

Монографія буде корисна студентам, аспірантам і науковим співробітникам історичних, політичних та економічних спеціальностей, дипломатам, державним управлінцям і працівникам органів місцевого самоврядування, дослідникам, які спеціалізуються на проблемах українсько-польського співробітництва, а також для широкого колу читачів, які цікавляться цією проблематикою.

**Леся Алексієвць (Україна),
Вікторія Гевко (Україна)**